

THE EXPERIENCE OF THE FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS'
PROFESSIONAL TRAINING IN THE FIELD OF ART EDUCATION
AT T.H. SHEVCHENKO NATIONAL UNIVERSITY «CHERNIHIV COLEHIUM»

ДОСВІД ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ГАЛУЗІ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ
У НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ
«ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ» ІМЕНІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА

The purpose of the article is to highlight the experience of the future primary school teachers' professional training in the field of art education at T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium».

Methodology. In the process of the research such a complex of methods as the analysis of the normative documents in the field of education, pedagogical and art literature in order to determine the state of the problem and prospects for its studying; comparison – to compare the different scientists' views on the studied problem; induction; deduction; systematization and generalization – to determine the logic of the study and make the conclusions have been used.

Scientific novelty. The scientific novelty is to highlight the experience of the future primary school teachers' professional training in the field of art education, that can be used to improve the training of specialists for the New Ukrainian school.

Conclusions. The transferring to the New Ukrainian school, introduction of the State Standard of Primary Education led to the changes in the primary school teachers' professional training in the artistic and methodological aspect. Therefore, the educational «Bases of artistic literacy with methods of teaching art education» component was introduced to the educational and professional «Primary Education» program for the first (Bachelor's) level of higher education, which is implemented at T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium». As the selective educational components, the applicants are offered the following ones: «Bases of art therapy», «Bases of theatrical creativity and scenography», «Children's animation and polyartistic development of children» and others. Their content is based on the competency, integrative, polyart, hedonistic and information and technological approaches. Besides, the future primary school teachers' training for the implementation of art education is carried out taking into account the traditions that have been developed at the university.

Keywords: primary school teachers' training, art education, New Ukrainian school, educational and professional program, T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium».

Мета статті – висвітлення досвіду професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в галузі мистецької освіти у Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка.

Методологія дослідження. У процесі дослідження використано комплекс методів: аналіз нормативних документів у галузі освіти, педагогічної та мистецтвознавчої літератури – для визначення стану розробленості проблеми й перспектив її дослідження; зіставлення – для порівняння поглядів науковців на досліджувану проблему; індукція, дедукція, систематизація й узагальнення – для визначення логіки дослідження та формулювання висновків.

Наукова новизна полягає у висвітленні досвіду професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у галузі мистецької освіти, який може бути використаний для удосконалення підготовки фахівців для Нової української школи.

Висновки. *Перехід до Нової української школи, упровадження Державного стандарту початкової освіти зумовили зміни у професійній підготовці вчителів початкової школи в мистецько-методичному аспекті. Відтак до освітньо-професійної програми «Початкова освіта» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, що реалізується в Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, уведено освітній компонент «Основи мистецької грамотності з методикою навчання мистецької освітньої галузі». Як вибіркові освітні компоненти здобувачам пропонуються такі «Основи арт-терапії», «Основи театральної творчості і сценографії», «Дитяча анімація та поліхудожній розвиток дітей» та ін. Їх змістове наповнення ґрунтується на компетентнісному, інтегративному, поліхудожньому, гедоністичному та інформаційно-технологічному підходах. Окрім того, підготовка майбутніх учителів початкової школи до реалізації мистецької освітньої галузі здійснюється з урахуванням традицій, що склалися в університеті.*

Ключові слова: *підготовка учителів початкової школи, мистецька освіта, Нова українська школа, освітньо-професійна програма, Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Окремі види художньої творчості не існують сьогодні ізольовано один від одного. Це виявляється не лише в появі нових синтетичних жанрів у мистецтві, але також в інтегративності художнього мислення, у розширенні мистецької сфери. Удосконалюються прийоми, технології, способи видобування звуку, кольору, форми, розширюються межі художнього та мистецького.

Осторонь цих процесів не стоїть і загальна мистецька освіта, основними тенденціями розвитку якої є: інтеграція, поліхудожність, компетентнісний та культурологічний підходи у навчанні, гедоністичне спрямування освітнього процесу, його інформатизація тощо.

Навчання мистецтва у початковій школі регламентується передусім Концепцією Нової української школи (2016), Державним стандартом початкової освіти (2018), Типовими освітніми програмами (2019). Нова українська школа спирається на компетентнісний підхід, згідно з яким учитель поряд з ключовими компетентностями має формувати також предметні. Однією з предметних компетентностей (за стандартом) є «культурна», яка «передбачає залучення до різних видів мистецької творчості (образотворче, музичне та інші види мистецтв) шляхом розкриття і розвитку природних здібностей, творчого вираження особистості» (Державний стандарт початкової освіти, 2019). Відповідно до стандарту, опанування молодшими школярами мистецтва має ґрунтуватися на засадах компетентнісного, особистісно-зорієнтованого, діяльнісного, ігрового та інтегративного підходів.

Такі тенденції розвитку мистецької освіти в умовах реформування загальної середньої освіти висувають нові вимоги до вчителя, який має стати «локомотивом» цих змін. Відповідно має змінитися і мистецько-методична підготовка майбутнього вчителя початкової школи, роль якого змістилася від єдиного наставника та джерела знань до фасилітатора, коуча, тьютора, модератора.

Аналіз основних досліджень і публікацій з порушеної проблеми. Питанням мистецької педагогіки, теорії та методики викладання дисциплін художньо-естетичного циклу присвячені праці українських науковців А. Зайцевої, Г. Падалки, О. Отич, О. Рудницької, Т. Турчин та ін. Так, Г. Падалка та А. Зайцева обґрунтовують культурологічне спрямування як основу модернізованого розвитку мистецької освіти; О. Отич та О. Рудницька досліджують особливості взаємодії мистецтва і педагогіки у сучасних реаліях. Різні аспекти підготовки вчителів початкової школи до викладання мистецьких дисциплін та здійснення художньо-естетичного виховання учнів розкриті у роботах О. Бузової, В. Бурназової, О. Гайдамаки, Т. Дорошенко, О. Красовської, Л. Масол. Зокрема, Л. Масол досліджує теорію та практику мистецької інтеграції; Т. Дорошенко – особливості підготовки майбутніх учителів початкової школи до інтегрованої музично-освітньої діяльності; О. Красовська – специфіку підготовки майбутніх учителів початкової школи у галузі мистецької освіти засобами інноваційних технологій; О. Гайдамака – поліхудожнє виховання молодших школярів.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у висвітленні досвіду професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в галузі мистецької освіти

у Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка.

Висвітлення процедури теоретико-методологічного дослідження. У процесі дослідження використано комплекс методів: аналіз нормативних документів у галузі освіти, педагогічної та мистецтвознавчої літератури – для визначення стану розробленості проблеми й перспектив її дослідження; зіставлення – для порівняння поглядів науковців на досліджувану проблему; індукція, дедукція, систематизація й узагальнення – для визначення логіки дослідження та формулювання висновків.

Цінним в аспекті досліджуваної проблеми є практичний досвід підготовки майбутніх учителів початкової школи в галузі мистецької освіти в умовах закладу вищої освіти (далі – ЗВО). Аналіз та порівняння мистецько-методичного складника професійної підготовки здобувачів різних ЗВО сприятиме удосконаленню такої підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Підготовка майбутніх учителів початкової школи у Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка здійснюється за освітньо-професійною програмою «Початкова освіта» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти на факультеті дошкільної, початкової освіти і мистецтв (2020). Освітній процес на цій ОПП ґрунтується на студентоцентрованому, компетентнісному, інтегративному, практико-орієнтованому та діяльнісному підходах. У циклі професійної підготовки навчального плану основою мистецько-методичної підготовки майбутніх фахівців є освітній компонент «Основи мистецької грамотності з методикою навчання мистецької освітньої галузі» (5 кредитів ЕКТС).

Цей освітній компонент був уведений до навчального плану в зв'язку з упровадженням нового Державного стандарту початкової освіти, у якому передбачено зміну підходів до навчання предметів мистецько-естетичного циклу у напрямі їх інтеграції. Інтегративний підхід передбачає формування у свідомості учнів початкової школи цілісної картини світу мистецтва, що не існує абстрактно, а є постійним супутником життя сучасної людини.

Змістове наповнення оновленої дисципліни сформували такі дисципліни, як: «Образотворче мистецтво з методикою навчання» та «Музичне мистецтво з методикою навчання», що викладалися у попередні роки окремими курсами. Виходячи з того, що зміст мистецької

освітньої галузі може реалізовуватися як через інтегрований курс «Мистецтво», так і через окремі предмети за видами мистецтва (образотворче мистецтво, музичне мистецтво), у викладанні дисципліни «Основи мистецької грамотності з методикою навчання мистецької освітньої галузі» беруть участь два викладачі, з урахуванням фахової підготовки кадрового складу науково-педагогічних працівників ЗВО.

Необхідною умовою реалізації завдань мистецької освітньої галузі є дотримання інтегративного та поліхудожнього підходу у навчанні, що в межах зазначеного освітнього компонента втілюється через узгодження програмового змісту між різними змістовими лініями: образотворче мистецтво, музичне мистецтво. Синтетичні види мистецтва виступають тут як додатковий інтегруючий засіб, що дозволяє ефективно формувати цілісну картину світу мистецтв у свідомості здобувачів.

Так, у робочій навчальній програмі дисципліни «Основи мистецької грамотності з методикою навчання мистецької освітньої галузі» перший змістовий модуль виконує функцію вступу – знайомство здобувачів вищої освіти з вихідними даними щодо особливостей реформування початкової освіти та змінами підходів у викладанні мистецької освітньої галузі:

- місце мистецької освітньої галузі у змісті початкової освіти;
- автономія вчителя як важливий складник реалізації мистецької освітньої галузі;
- методичні рекомендації щодо реалізації мистецької освітньої галузі;
- ідея інтеграції різних видів мистецтва як основа викладання предметів естетичного циклу;
- формування і розвиток предметних мистецьких компетентностей.

Окремі змістові модулі присвячені розкриттю методичних особливостей викладання музичного та образотворчого мистецтва, в які органічно інтегруються елементи синтетичних видів мистецтва. Тут освітній процес поєднує теоретико-методичні основи та мистецько-творчу практичну діяльність. Інтеграція у цій дисципліні відбувається також на основі творчості здобувачів вищої освіти, у процесі якої вони опановують виражальні засоби різних мистецтв, різні техніки, матеріали та інструменти.

Окремий розділ програми присвячений мистецтвознавчій пропедевтиці, що передбачає підготовку здобувачів вищої освіти до реалізації одного з основних завдань навчання мистецтва: «засвоєння

початкових знань про види мистецтва, особливості їхньої художньо-образної мови, зокрема у взаємозв'язках» (Типова освітня програма, 2019). З цією метою для ознайомлення здобувачів вищої освіти з видами мистецтва та особливостями їх художньої мови використовується єдиний комплексний алгоритм, який спирається на підхід В. Михальова (1984). Щоб окреслити найповніше певний вид мистецтва, доцільно використовувати такі процедури, як: класифікація, специфікація, визначення художньої домінанти та типологізація. У результаті такого розгляду «створюється ідеальна модель, яка допомагає виявляти відповідність чи невідповідність певного явища мистецтва певному його виду» (Михалев, 1984, с. 25). Завдяки чому здобувачі вищої освіти легко усвідомлюють суть і специфіку конкретного виду мистецтва та водночас те загальне, що об'єднує всі види мистецтва й уможливує інтеграцію та синтез мистецтв.

Таким чином, дисципліна «Основи мистецької грамотності з методикою навчання мистецької освітньої галузі» спрямована на формування у здобувачів специфічних мистецьких компетентностей, що дадуть змогу успішно реалізовувати інтегративний підхід у навчанні учнів початкової школи в межах мистецької освітньої галузі. Водночас у контексті засвоєння методичних особливостей реалізації інтегрованого навчання учнів відбувається формування поліхудожніх умінь та якостей майбутніх учителів (здатність до порівняння мови різних видів мистецтва, відтворення певних явищ за допомогою виразних засобів різних видів мистецтва тощо).

Однак мистецько-методична підготовка не обмежується тільки зазначеним освітнім компонентом. Її підсилюють і розширюють дисципліни вільного вибору: «Основи арт-терапії», «Основи театральної творчості і сценографії», «Дитяча анімація та поліхудожній розвиток дітей», «Сольний спів», «Основи музичної терапії», які актуалізують сучасні тенденції мистецького навчання.

Освітній компонент «Дитяча анімація та поліхудожній розвиток дітей» увібрав передові тенденції розвитку мистецького навчання та повністю відповідає вимогам Нової української школи. У процесі навчання за цим освітнім компонентом здобувачі вищої освіти опановують анімаційне мистецтво як засіб навчання і виховання учнів. Такий вид мистецтва є найбільш природним і зрозумілим для дітей цього віку. Корисним є як сприймання, так і створення анімації. Залучення анімації до освітнього процесу сприяє природній

інтеграції різних видів мистецтв, поліхудожньому вихованню учнів, використанню інтерактивних та мультимедійних технологій. Здобувачі знімають анімаційні фільми в різних доступних техніках (предметна анімація, перекладна анімація, пластилінова анімація, сипуча анімація) на основі засвоєння загальної методики роботи над анімацією: сюжет, розкадрування, створення персонажів та фонів, зйомка з використанням звичайного телефона, монтаж, озвучування. Також вони опановують методику проведення занять із дитячої анімації як на уроці, так і під час позаурочної діяльності. Тож майбутні вчителі отримують інструмент для здійснення комплексного інтегрованого навчання, яке передбачає створення і застосування різноманітних технологій, нестандартних форм навчання, які дозволяють швидко залучати дітей до уявного простору. Дитяча анімація дозволяє майбутньому фахівцю реалізувати на практиці поліхудожній підхід, який уможливує формування таких «універсальних інтегративних якостей особистості, як здатність розуміти зміст мистецтва; уміння зрозуміти і втілити те чи інше явище дійсності різними художніми способами: звуком, пластикою, рухом, кольором, ритмом, словом, знаком, символом» (Типова освітня програма, 2019, с. 47). На думку О. Гайдамаки (2015), ці якості дозволяють стимулювати активність особистості, творчу ініціативу та самореалізацію у сфері мистецтва та інших сферах життєдіяльності. Реалізація освітнього компонента «Дитяча анімація та поліхудожній розвиток дітей» сприяє формуванню у майбутніх фахівців інформаційної компетентності, адже необхідним технічним складником дитячої анімації є використання комп'ютерних технологій.

Важливим складником мистецької підготовки здобувачів є компоненти арт-терапевтичного спрямування («Основи арт-терапії» та «Основи музичної терапії»), що сприяють формуванню готовності майбутніх учителів до реалізації сучасних тенденцій розвитку мистецької освіти, зокрема гедоністичної спрямованості освітнього процесу (Падалка, & Зайцева, 2020). Відтак учитель має орієнтувати освітній процес «на забезпечення позитивних переживань учня, сприйняття культурного простору в контексті психологічного комфорту. Підвищена вразливість майбутнього митця має спрямовуватися в річище емоційного розвантаження, отримання естетичного задоволення від спілкування з художніми образами» (Падалка, & Зайцева, 2020, с. 5). У межах зазначених освітніх компонентів

здобувачі опановують основи арт-терапевтичного підходу: арт-терапевтичне середовище, принципи арт-терапевтичних технік і вправ, особливості арт-терапевтичних занять. «Використання елементів арт-терапевтичного методу дозволяє зробити акцент на розвиток творчості дітей, вираженні почуттів та емоцій, виробленні між особистісних навичок та відносин, укріпленні самооцінки та впевненості у собі» (Силко, 2015, с. 58).

Освітній компонент «Основи театральної творчості і сценографії» сприяє підготовці майбутніх учителів до використання у процесі мистецького навчання школярів засобів театрального мистецтва, що відповідає вимогам Державного стандарту початкової освіти та типових освітніх програм. Здобувачі опановують художні засоби театрального мистецтва, навчаються використовувати їх у творчих проєктах (акторські навички, сценарні розробки, сценографію, інсценізацію). Такі знання та уміння є необхідними складниками готовності майбутніх учителів початкової школи до здійснення мистецького навчання.

Закцентуємо, що підготовка здобувачів не обмежується лише вивченням зазначених освітніх компонентів. Вони мають можливість удосконалювати та розширювати свої знання та уміння у позанавчальній діяльності, беручи участь у мистецьких гуртках, творчих проєктах, культурному житті факультету та університету.

Мистецько-методичну підготовку за освітньо-професійною програмою «Початкова освіта» забезпечує кафедра мистецьких дисциплін, яка об'єднує фахівців музично-образотворчого спрямування. На базі кафедри щорічно проводиться науково-практична конференція «Мистецтво та

освіта: новації та перспективи», мета якої – підвищення науково-методичного рівня науково-педагогічних працівників та залучення здобувачів вищої освіти до новітніх досліджень у галузі мистецької освіти.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Перехід до Нової української школи, упровадження Державного стандарту початкової освіти зумовили зміни у професійній підготовці вчителів початкової школи в мистецько-методичному аспекті. Відтак до освітньо-професійної програми «Початкова освіта» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, що реалізується в Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, уведено освітній компонент «Основи мистецької грамотності з методикою навчання мистецької освітньої галузі». Як вибірккові освітні компоненти здобувачам пропонуються такі «Основи арт-терапії», «Основи театральної творчості і сценографії», «Дитяча анімація та поліхудожній розвиток дітей» та ін. Їх змістове наповнення ґрунтується на компетентнісному, інтегративному, поліхудожньому, гедоністичному та інформаційно-технологічному підходах. Окрім того, підготовка майбутніх учителів початкової школи до реалізації мистецької освітньої галузі здійснюється з урахуванням традицій, що склалися в університеті.

Представлена стаття не вичерпує усіх аспектів досліджуваної проблеми. Подальшого вивчення потребують питання використання міждисциплінарних зв'язків у підготовці здобувачів у галузі мистецької освіти, визначення співвідношення художньо-творчого та методичного складників у змісті відповідних освітніх компонентів.

Список використаних джерел

- Гайдамака, Е. (2015). Полихудожественное воспитание учащихся начальной школы: цели, задачи. *Альманах современной науки и образования*, 7 (97), 46-48.
- Державний стандарт початкової освіти. (2019). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-п#Text>.
- Дорошенко, Т. (2020). Стан сформованості мотиваційного компонента готовності майбутніх учителів початкової школи до мистецько-педагогічної діяльності. *New Inception*, 1, 27-35.
- Михалев, В. (1984). Видовая специфика и синтез искусств. Киев: Наукова думка.
- Нова Українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. (2016). Відновлено з <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
- Освітньо-професійна програма першого рівня вищої освіти «Початкова освіта». (2020). Відновлено з <https://drive.google.com/file/d/10QWqDj0rWuGeirSXgJVSHFf4WctLXprx/view>.
- Падалка, Г., & Зайцева, А. (2020). Культурологічні виміри проєктивного моделювання мистецької освіти. *Культура і сучасність*, 1, 3-6.

- Силко, Р. (2015). Використання елементів арт-терапії у позакласній роботі з образотворчого мистецтва. *Вісник Черкаського університету*, 13 (346), 55-58.
- Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. (2019). Відновлено з <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf>.

References

- Gajdamaka, E. (2015). Polikhudozhestvennoe vospitanie uchashhikhsya nachalnoj shkoly: czeli, zadachi [Polyart education of primary school students: goals, objectives]. *Almanakh sovremennoj nauki i obrazovaniya – Almanac of modern science and education*, 7 (97), 46-48.
- Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity [State standard of primary education]. (2019). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-п#Text>.
- Doroshenko, T. (2020). Stan sformovanosti motyvatsiinoho komponenta hotovnosti maibitnikh uchyteliv pochatkovoї shkoly do mystetsko-pedahohichnoi diialnosti [The state of the future primary school teachers' readiness for the artistic and teaching work motivational component formation]. *New Inception*, 1, 27-35.
- Mikhalev, V. (1984). *Vidovaya speczifika i sintez iskusstv [View specificity and synthesis of arts]*. Kiev: Naukova dumka.
- Nova Ukrainiska shkola: kontseptualni zasady reformuvannya serednoi shkoly [New Ukrainian school: the conceptual principles of the reform of secondary school]. (2016). Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
- Osvitno-profesiina prohrama pershoho rivnia vyshchoї osvity «Pochatkova osvita» [Educational and professional program of the first «Primary education» level of higher education]. (2020). Retrieved from <https://drive.google.com/file/d/10QWqDj0rWuGeirSXgJVSHFf4WctLXprx/view>.
- Padalka, H., & Zaitseva, A. (2020). Kulturolohichni vymiry proektyvnoho modeliuвання mystetskoї osvity [Cultural dimensions of projective modeling of art education]. *Kultura i suchasnist – Culture and modernity*, 1, 3-6.
- Sylko, R. (2015). Vykorystannia elementiv art-terapii u pozaklasnii roboti z obrazotvorchoho mystetstva [The use of the elements of art therapy in extracurricular work in fine arts]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu – Bulletin of Cherkasy University*, 13 (346), 55-58.
- Typova osvitalia prohrama, rozroblena pid kerivnytstvom Savchenko O. Ya. [A typical educational program worked out under the guidance of O. Ya. Savchenko] (2019). Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf>.

Стаття надійшла до редакції 18.05.2021

Sylko R.

ORCID 0000-0002-1490-4241

Candidate of Pedagogical Sciences (Ph. D.),
Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Art Disciplines,
T. H. Shevchenko National University
«Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine)
E-mail: sylko.roman@gmail.com

Силко Р.

ORCID 0000-0002-1490-4241

Кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мистецьких дисциплін,
Національний університет
«Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка
(Чернігів, Україна)
E-mail: sylko.roman@gmail.com

Sylko Ye.

ORCID 0000-0002-9698-4993

Candidate of Pedagogical Sciences (Ph. D.),
Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Art Disciplines,
T. H. Shevchenko National University
«Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine)
E-mail: evgen_silko@ukr.net

Силко Є.

ORCID 0000-0002-9698-4993

Кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мистецьких дисциплін,
Національний університет
«Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка
(Чернігів, Україна)
E-mail: evgen_silko@ukr.net